

Курманкулов Шекербек Жанышбаевичтин «Орто мектептерде физикалык билим берууну уюштуруунун илимий-методикалык негиздери» – деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу учун жазылган диссертациясына расмий оппонентин

П И К И Р И

1. Теманын актуалдуулугу. Билим берунун келечектеги өнугуусу билим беруунун мазмунун жана окутуу технологиясын жаңылоо, ошондой эле билим беруу сапатын жакшыртуудан көз каранды. Билим беруунун дүйнөлүк мейкиндигинде пайда болгон окутуунун жаңы парадигмалары Кыргыз Республиканындагы билим берууну реформалоо жана онуктуруу багытындагы иш аракеттерге өз таасирин берип жатканы диссертацияда жазылган. Бул жаңы парадигмалардын жаралышы табигый предметтердин бири болгон физиканы окутуу процессин жүргүзүү ишин уюштурууда дагы жаңы көз караштардын зарылдыгын жараткан.

Изилдөөчү, айыл жергесиндеги орто мектептерде физикалык билим беруудө мугалимдер негизинен салтуу ыкмаларга гана таянып окутуу жүргүзүп жаткандыгын билдирип, алардын өздук иш аракетин уюштуруусу окуучулардын иш аракетине таасир беруусунун солгундап калганы, дидактикага математика элементарын киритуу физика окутуунун сапатын ашырууга алып келиши жана башка себептердин таасиринде мектеп окуучуларынын физика сабактарына болгон кызыгуусу төмөндөп кеткенин билүү менен инновациялык окутуу ыкмаларын салтуу окутууга сиңируу маселесин чечүүдө окутууну уюштуруунун жаңы формасынын моделин тузуу максаты илимий иштин актуалдуулугун корсотуп турат.

Изилдөөнүн темасы Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин физиканы окутуу технологиялары жана табият таануу кафедрасынын, Талас мамлекеттик университетинин илимий изилдөө

иштери жана Билим берүү жана илим министрлигинин илимий иштер бөлүмүндөгү конкурстук негизде каржыланган долбоорлук иштердин тематикалары менен байланышта ишке ашырылган.

Диссертация киришүүдөн, төрт главадан, жалпы корутундудан, 291 колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемеден турат, ал 45 суреттуу, 50 таблицаны камтыйт. Иштин жалпы көлөмү тиркемеден тышкары 302 бетти түзөт. Киришүүдө изилдөөнүн илимий аппараты жакшы тилде жазылган жана 5 пункттан турган милдеттер коюлган, алар диссертацияда толугу менен чечилген.

2. Диссертациядагы иштелген илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негиздуулугунун денгээли. Изилдөөчү, диссертациянын биринчи главасында орто мектепте физикалык билим берүүнүн теориясын жана практикасын заманбап талаптарга ылайык талдоонун натыйжасында бул процесстин мазмундук-процессуалдык багыттагы кемчилдиктерди аныктаган жана алардын пайда болуусунун негизги себептеринин бири катары окуучулардын физикалык кубулуштарды, закондорду, чондуктарды таанип-билуу процессиндеги алардын аң - сезиминдеги пайда болгон билбестиктин тоскоолдуктары жана чектуу такалуулардын таасири экендигин жетиштуу мисалдардын негизинде далилдеген (37 б.).

Диссертациянын автору мектептерде физикалык билим берүүнү жаңыча уюштуруу процесси – мугалим, окуучу жана окутуу каражаттарынын бирдиктуу системасы катары кароо менен окуучулардын акыл-энергетикалык абалдарын өзгөртүүчү дидактикалык иш аракеттердин жыйынтык натыйжасы экендигин аныктаган. Окутуу технологиясын өзгөртүүдө оптималдаштыруунун математикалык пландоо методун колдоонун негизинде окуучулардын өздүк касиетинин негизинде кутулуучу натыйжаларды уч аргументтик чондуктар менен муноздөө иштери илимий жактан негизделген, бул дегени дидактикага математиканын элементарын киргизүү дегени.

Физикалык билим берууну уюштурууга комплекстуу жандашуу, аларга коюлуучу дидактикалык талаптардын жана иштелмелерди ишке ашыруунун методикалык принциптери традициялуу теорияга жана практикага таянип иштелген, натыйжада физика окутууну уюштуруунун методикалык принциптерин учурдун талабына ылайык толуктоо киргизип алар жетиштуу аргументтер менен сыпаталган.

Диссертацияда физиканы пассивдуу, активдуу жана интерактивдуу ыкмалар менен окутуунун айрым жактарын талдоо менен салтуу окутуунун мазмунун байытууга жана аларды айкалаштыра колдонууга шарттын тузулушу көрсөтүлгөн. Ошондой эле аларды колдонуу физикалык билим беруунун максатына, уюштуруу принциптерине жана алынуучу натыйжалардын мазмунуна төп келери анык мисалдар негизинде көрсөтүлгөн.

Диссертациянын экинчи главасында окуучулардын ийгиликтуу билим алуусуна, мугалимдердин сапаттуу билим беруусунө таасир этуучу факторлордун маани-маңизи, окуучулардын физикалык билимдерди өз алдынча өздөштүрүүсүндөгү таяныч чекиттери аныкталып анын негизинде окуучулардын окуу иштерин уюштуруунун модели иштеп чыкылган жана аны ишке ашыруунун методикалык шарттарын далилдуу түрдө аныкталган (115 б.).

3. Диссертациядагы иштелген илимий жыйынтыгынын, корутундунун ишенимдуулугунун деңгэли. Диссертант, илимий теманы аткаруунун алдында аныктоочу эксперименттерди жүргүзүү менен изилдөө ишинин максатын так аныктай алган. Учунчу главада физиканы салттуу окутуунун байытуу иш багыттары жана интерактивдуу окутуу формаларын колдонуу каралып, салттуу окутууну байытуу зарылдыгын ишке ашырууда өздүк иштелмелеринин колдонуунун жолдору конкреттуу физикалык мисалдардын негизинде баяндалып көрсөтүлгөн. Жана 4 главада иштелген илимий-педагогикалык көрсөтмөлөр кеңири масштабда жүргүзүлгөн педагогикалык экспериментте сынактан өткөрүлгөн. Алынган натыйжалар

математикалык статистиканын методдору менен талданып, эффективдуулугу теория менен тажрыйбанын талаптарына дал келгендиги тастыкталган.

4. Диссертацияда алынган жыйынтыктагы **изилдөөнүн практикалык маанилуулүгү.**

Орто мектептерде физикалык билим берүүдө, ар кандай кырдаалдарга жараша жана окуу материалынын мазмундук таталдыгына жараша окуучулардын таанип-билуусүндө алардын аң-сезиминде пайда болуучу тоскулдуктардын жана чектик такалуулардын орун алуу фактысин мугалимдердин билуусу, алардын ага каршы күрөшүүнүн жолдорун издөөнүн, табуунун практикалык маанисин тушунуусунө, алардын мындай учурга туш болгондо тушундуруу багытын башка жакка буруу менен маневр жасап, каршылыгы аз жолду издеп табууга карата чыгармачылык иш аракет жасоо натыйжасына жетишүүсүнө өбөлгө тузушу мүмкүн.

Мугалимдердин окутуу технологиясында окутууну уюштуруунун ролун, дидактикалык максаттарын, милдеттерин жана методикалык принциптерин билуусу алардын окутууну жаңыча уюштуруу ишине өтуусүнө карата б.а. салттуу окутуу менен инновациялык окутуунун айкалыштырууга карата иш аракеттерин активдештирүүгө усулдук көрсөтмө боло алат.

Физикалык билим берүүнү уюштурууда ага таасир этүүчү окуучулардын сапаттуу билим алуусун шарттоочу өздүк факторлору жөнүндө билуусу, мугалимдин окуучуларды кайра таануу иш аракетине туртку болот жана окуучуларга ийгиликтуу билим берүү үчүн мугалимдин кесиптик сапаттарынын айкалышына баа берусу, алардын кемчиликти өзүнөн издеп, алардын жоопкерчилигин күчөтүү сезимине таасир бериши кутулөт.

Диссертациянын учунчу главасында салттуу окутууну модернизациялоо жана байытуу багытында жаңы теманы тушундуруунун диаграммалык структурасынын, дал келтирүүчү тестердин жана “пирамида”, “чатыраш”, “квадрат” суроо-жооп карталарынын иштелип чыгып, алардын апробациядан өтүшү мугалимдердин аларды ийгиликтуу колдонуусуна

шарт жаратышы көрсөтүп берылган (134 б.). Ушул главада физиканы пассивдуу, активдуу жана интерактивдуу окутуунун өзгөчөлүктөрү, Блумдун тасономиясын физика сабагында натыйжалуу колдонууга көрсөтмөлөр жана инновациялык ыкмаларды физиканы окутууга колдонуу жол жоболору баян кылынган. 3.13 – суретте пассивдуу окутуу формасынын схемалык көрүнүшү, 3.14- суретте активдуу окутуу формасынын схемалык көрүнүшү, 3.15 – суретте интерактивдуу окутуу формасынын схемалык көрүнүшү көрсөтүп берылган. Алардын негизинде изилдөөчү интерактивдуу окутууда колдонулатырган дидактикалык принциптер катарына “зарылдык” жана “жетыштуулук” принцибин кошууну сунуш кылса болот эле.

Диссертациянын тортунчу главасы педагогикалык эксперимент жана анын жыйынтыктарына арналган болуп, 4.1 – таблицада интерактивдуу окутуу ыкмаларын колдонуу малыматтары, 4.4 – таблицада мектептеги абсолюттук жетишүүнүн сапаттык жетишүүгө болгон катышынын класстын жогорулоосу менен өзгөрүүсү, 4.5 жана 4.6 – суреттерде жыйынтык гистограммалары көрсөтүлгөн. Педагогикалык эксперименттин натыйжалары математикалык статистиканын χ^2 хи – квадрат методун колдоо менен кайра иштеп чыкылган. Алынган натыйжалар иштеп чыкылган методиканын эффективдуу экендигин тастыктаган.

5. Диссертациянын жоболорунун, жыйынтыктарынын жарыяланышы. Изилдөөнүн натыйжасында алынган теориялык жоболор жана сунуштар 42 илимий макалада, “Кыскача элементардык физика курсу” – деп аталган кошумча окуу китебинде, “Физиканы окутуунун инновациялык ыкмалары” – деген мугалимдер үчүн даярдалган усулдук колдонмо китебинде жана “Физикалык билим берүүнү уюштуруунун теориялык негиздери” аттуу монографияда жарыяланган. Сегиз макала Россия федерациясында ар кайсы шаарларда жана беш макала Казак Республикасында жарыкка чыккан. Жарыкка чыккан макалалардын мазмуну диссертациялык иштин мазмунун толугу менен чагылдырат.

Авторефераттын мазмуну диссертациялык иштин мазмунун толугу менен чагылтира алат.

Автореферат жана диссертациянын материалдары менен толук таанышып чыгып, төмөнкүдөй кемчилдиктерди көрүүгө болот:

1. Активдуу, пассивдуу жана интерактивдуу окутуунун траекториялык өзгөчөлүктөрү так, даана көрсөтүлгөнү менен мугалимдердин аларды кандай тушунуп кандай колдонгондорунун натыйжалары жөнүндө алардын пикирлери чагылдырылган эмес.

2. Автор тарабынан иштелип чыккан квадрат суроо-жооп карта оюнунун ачыкчы кандайча колдонуусун сурөттөн билүү татаал болуп калган.

3. Диссертацияда окуучу жана мугалимдердин компетенттуулугу кандай денгээлде болушу жана алардын мазмуну эмнелерди кармап алышы төлө жазылбаган.

4. Диссертациялык тема мектеп окуучулары учун жазылганы менен тортунчу главада кээ бир эксперименттер орто кесиптик билим беруу бөлүмүнүн окуучуларына жүргүзүлгөн.

Көрсөтүлгөн кемчиликтер мазмуну татаал болгон диссертациянын баалуулугун төмөндөтбөйт, анын сапатын артырууга көмөктөшөт.

Жыйынтыктап айтканда, Курманкулов Шекербек Жанышбаевичтин диссертациясы актуалдуу темага арналып, теориялык жана практикалык баалуулугу боюнча алынган жыйынтыктар физиканы окутуунун методикасына белгилүү денгээлде салым кошо алат. Диссертация Кыргыз Республикасынын ЖАК талаптарына толугу менен жооп берет, анын автору 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору илимий даражасын алууга татыктуу деп эсептеймин.

**Расмий оппонент,
педагогикалык илимдеринин доктору,
профессор**

М. Джораев

Шекербек Жанышбаевич